

ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Компетентнісний потенціал

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Вільне володіння державною мовою	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none">читати і розуміти перекладені та адаптовані державною мовою писемні джерела, авторські публікації на історичні та актуальні для суспільства темишукати інформацію та використовувати різні види джерел, формулювати та наводити обґрунтовані аргументиволодіти термінологією в межах громадянської та історичної освітньої галузістворювати висловлення різних стилів в усній і письмовій формі на історичні та актуальні для суспільства темивести аргументовану дискусіюрозпізнавати мовні засоби впливу, розрізняти техніки переконування та маніпуляції <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none">повага до української мови як державної, зацікавленість у її розвитку, розуміння цінності кожної мовикритичне сприйняття інформації історичного та суспільно-політичного характерурозуміння та використання мови в позитивний та соціально відповідальний спосіб

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
<p>Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами</p>	<p>Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) мовою</p> <p>Уміння:</p> <p>створювати висловлення в усній і письмовій формі стосовно історії і сучасності національної (етнічної, мовної) спільноти в Україні</p> <p>створювати інформаційні продукти щодо історії, культури і розвитку суспільства регіону та/або країни, з якою пов'язане походження родини</p> <p>вести дискусію щодо основ розвитку держави та суспільства, засад демократії, прав і свобод людини</p> <p>володіти основною термінологією рідної мови в межах громадянської та історичної галузі</p> <p>Ставлення:</p> <p>повага до рідної мови, розуміння її цінності</p> <p>Здатність спілкуватися іноземними мовами</p> <p>Уміння:</p> <p>читати і розуміти науково-популярні публікації, публіцистичні та художні твори іноземними мовами</p> <p>здійснювати пошук потрібної інформації іноземними мовами</p> <p>висловлюватися в усній і письмовій формі іноземною мовою стосовно актуальних тем історії та суспільства</p> <p>спілкуватися з носіями інших мов для обміну історичною, правовою та іншою актуальною для суспільства інформацією</p> <p>Ставлення:</p> <p>інтерес до історії та сучасності інших країн</p> <p>розуміння важливості вивчення іноземних мов для розширення кола спілкування та отримання інформації про світ</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Математична компетентність	<p>цінування культурної різноманітності, інтерес до різних мов і міжкультурного спілкування</p> <p>Уміння:</p> <p>правильно оперувати цифровими даними, математичними поняттями для глибокого пізнання, пояснення минулого та сучасних суспільних подій</p> <p>перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо) та використовувати її в поясненнях</p> <p>встановлювати зв'язки між фрагментами даних і джерелами різних видів</p> <p>використовувати математичні методи та дані, розуміти способи маніпулювання ними</p> <p>Ставлення:</p> <p>прагнення обирати раціональні способи пояснення подій минулого, причин та можливих способів розв'язання сучасних соціальних, політичних, економічних проблем</p> <p>розуміння важливості математичного опрацювання даних для створення науково обґрунтованих висновків</p>
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	<p>Уміння:</p> <p>оцінювати та пояснювати взаємодію людини та довкілля в різні історичні періоди</p> <p>розкривати зміст, значення, вплив технологій, технічних винаходів та наукових досягнень на перебіг історичних подій, явищ і процесів</p> <p>Ставлення:</p> <p>сталий інтерес до наукових досягнень і здобутків природничих наук</p> <p>визнання цінності природних ресурсів для сьогодення та майбутніх поколінь і раціональне використання їх у повсякденному житті</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Інноваційність	<p>Уміння:</p> <p>генерувати нові ідеї, оцінювати їх переваги і ризики</p> <p>наводити історичні приклади впливу інновацій на суспільне життя</p> <p>Ставлення:</p> <p>готовність ініціювати, критично оцінювати та впроваджувати нові знання, способи діяльності, норми, що забезпечують сталий розвиток громади та суспільства</p>
Екологічна компетентність	<p>Уміння:</p> <p>визначати ризики та наслідки впливу людини на довкілля, передбачати можливості екологічних загроз</p> <p>моделювати свою поведінку на основі розуміння наявних екологічних загроз</p> <p>критично оцінювати роль людини та держав у досягненні Цілей сталого розвитку ООН</p> <p>Ставлення:</p> <p>готовність реагувати на ризики екологічних загроз</p> <p>усвідомлення важливості захисту природи, сприяння сталому розвитку суспільства</p>
Інформаційно-комунікаційна компетентність	<p>Уміння:</p> <p>використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її добору, перевірки, впорядкування і поширення</p> <p>критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією у процесі аналізу електронних медіа</p> <p>дотримуватися авторського права та етичних норм у роботі з інформацією та під час онлайн-спілкування</p> <p>створювати вербальні та візуальні (графіки, діаграми, фільми) повідомлення, мультимедійні</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
<p>Навчання впродовж життя</p>	<p>презентації соціального та історичного змісту, поширювати їх</p> <p>Ставлення:</p> <p>критичне ставлення до інформації з різних джерел</p> <p>відповідальне використання засобів масової інформації</p> <p>Уміння:</p> <p>визначати власні навчальні цілі</p> <p>аналізувати процес власного навчання, відстежувати зміни у сприйнятті інформації</p> <p>знаходити та опрацьовувати джерела суспільно важливої інформації із застосуванням доцільних для цього методів</p> <p>розуміти роль освіти, навчання для людини та суспільства сьогодні та в історичній ретроспективі</p> <p>аналізувати та узагальнювати здобуту інформацію</p> <p>Ставлення:</p> <p>відкритість до постійного самонавчання та взаємонавчання, бажання ділитися здобутими знаннями з іншими особами</p>
<p>Громадянські та соціальні компетентності</p>	<p>Громадянські компетентності</p> <p>Уміння:</p> <p>моделювати свою поведінку як активного і відповідального члена громадянського суспільства, який знає основи права, добре обізнаний із змістом прав людини та вміє їх захищати у правовий спосіб</p> <p>формулювати та обстоювати свою громадянську позицію щодо локальних та глобальних питань</p> <p>утримуватися від можливостей зловживати своїми правами</p> <p>виявляти відповідальність, уникати негативних стереотипів та узагальнень, а також мови ворожнечі в обговоренні суспільних проблем і різних соціальних груп</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
	<p>брати участь у розв’язанні проблем різних спільнот, зважаючи на інтереси їх представників</p> <p>конструктивно співпрацювати з іншими особами, ініціювати або брати участь у реалізації проєктів, громадських заходів</p> <p>критично оцінювати ідейні платформи та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та розуміти їх роль у розвитку демократичного суспільства</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення себе відповідальним громадянином України, розуміння своїх прав і обов’язків як громадянина України та готовність їх виконувати; самоповага та повага до прав та гідності інших осіб</p> <p>громадянська поведінка, що ґрунтується на почутті власної гідності та внутрішньої свободи, розвинутій правосвідомості та обстоюванні демократичних цінностей</p> <p>плекання нетерпимості до корупції в усіх її проявах, розуміння неприпустимості толерування нерівності та недоброчесності</p> <p>готовність відмовитися від нечесних практик під час розв’язання проблем</p> <p>визнання цінності іншої особи та повага до її приватності</p> <p>толерантність і готовність до взаємовигідного розв’язання соціально-політичних суперечностей</p> <p style="text-align: center;">Соціальні компетентності</p> <p>Уміння:</p> <p>ідентифікувати себе як члена різних спільнот, громадянина України</p> <p>формулювати та обстоювати в дискусії власні погляди та переконання, конструктивно спілкуватися на різноманітні актуальні теми історії та суспільства</p> <p>знаходити історичні приклади залагодження суперечностей і конфліктів</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Культурна компетентність	<p>працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з іншими особами з відмінними ідеями та цінностями, використовуючи власний досвід та досвід інших осіб, зокрема взятий з історії</p> <p>Ставлення:</p> <p>усвідомлення цінності людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки</p> <p>повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур</p> <p>толерантне ставлення до життєвої позиції іншої особи, громадської думки, особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження інших осіб</p> <p>керування власними емоціями, готовність до пошуку компромісів</p> <p>волонтерство, підтримка громадських проєктів та ініціатив, спрямованих на розв'язання актуальних суспільних проблем</p> <p>Уміння:</p> <p>образно мислити та уявляти</p> <p>характеризувати основні тенденції розвитку культури в минулому та сучасності</p> <p>використовувати мистецькі артефакти для пізнання минулого, осмислювати твори мистецтва в історичному контексті</p> <p>співставляти різні культури, їх цінності, традиції тощо</p> <p>виявляти вплив належності до різних спільнот і зовнішніх чинників на формування поглядів та переконань особи</p> <p>визначати та пояснювати значення належності до соціокультурної спільноти</p> <p>Ставлення:</p> <p>повага до людини, протидія і запобігання проявам дискримінації та нерівного ставлення</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
Підприємливість та фінансова грамотність	<p>цінування соціального та культурного різноманіття, пояснення його переваг і викликів у сучасному суспільстві</p> <p>свідоме збереження та розвиток власної культури, повага до культур інших народів</p> <p>відповідальна поведінка та піклування про пам'ятки культурної спадщини</p> <p>відкритість до міжкультурного діалогу</p> <p>Уміння:</p> <p>використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій</p> <p>брати до уваги зміни в історії та суспільстві, оцінювати їх ризики та переваги для власного життя і життя спільноти</p> <p>виявляти інтереси різних спільнот/груп і шукати способи їх узгодження для розв'язання проблем</p> <p>планувати, організовувати, реалізувати індивідуальні чи командні проекти, оцінювати їх ефективність, представляти результати</p> <p>характеризувати економічну політику і розвиток торгівлі, визначати їх вплив на суспільне життя</p> <p>пояснювати спосіб організації національних економік та вплив економічних і фінансових процесів на функціонування суспільства</p> <p>Ставлення:</p> <p>готовність використовувати досвід історії для самопізнання та досягнення цілей сталого розвитку суспільства</p> <p>зважене прийняття рішень на основі досвіду минулого та сучасного соціального життя</p> <p>здатність брати на себе відповідальність за результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей</p>

Ключова компетентність	Уміння та ставлення
------------------------	---------------------

усвідомлення економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими стикається суспільство
здатність приймати фінансові рішення з урахуванням можливих ризиків

Базові знання

Людина і природа: творення соціоприродного середовища; формування і розселення людини; освоєння і перетворення людиною природи в минулому і теперішньому; освоєння нових просторів; сталий розвиток.

Людина і світ матеріальних речей: виробництво та споживання в різні історичні епохи; матеріали і технології; знаряддя праці і предмети побуту; науково-технічні винаходи; умови життя і праці в місті та селі; урбанізація; матеріальна культура аграрного, індустріального і постіндустріального суспільств.

Людина і суспільство: соціум і спільноти: родини, стани, класи, нації, культурні, релігійні, етнічні та інші групи; взаємодія людей, інтереси і цінності, ідентичність і гідність людини; патріотизм; культура і цивілізація; інформація і медіа; толерантність та інклюзія; конфлікти та їх розв'язання.

Людина і влада: політична організація суспільства; метрополії та колонії; імперії та національні держави; політичні режими; демократія, її переваги та ризики; самоврядування; права людини і протидія дискримінації; громадянство; протестні рухи, революції і реформи; міжнародні відносини.

Людина і світ уявлень та ідей: світогляд і цінності, ідентичність та основи її формування, наука і мистецтво; історія ідей, ідеології та їх вплив на людину і суспільство; релігія, міфи, символи; образи минулого, теперішнього і майбутнього в суспільній думці.

Додаток 18
до Державного стандарту

ВИМОГИ
до обов'язкових результатів навчання учнів
у громадянській та історичній освітній галузі

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання

1. Історико-хронологічне мислення, орієнтація в історичному часі, встановлення причиново-наслідкових зв'язків між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявлення змін і тяглості в житті суспільства

Орієнтується в історичному часі [ГІО 1.1]	пояснює, як відбувається відлік часу в історії [6 ГІО 1.1.1]	пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік — століття — тисячоліття) [6 ГІО 1.1.1-1]	порівнює різні системи літочислення [9 ГІО 1.1.1]	пояснює культурно-історичні витоки різних систем літочислення [9 ГІО 1.1 1-1]
	демонструє знання перебігу подій в	розташовує події у хронологічній	пов'язує події, явища, процеси з певними	визначає віддаленість, тривалість одних подій,

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	часі в межах теми, локалізує події в часі [6 ГІО 1.1.2]	послідовності, укладає хронологічну таблицю [6 ГІО 1.1.2-1] установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу [6 ГІО 1.1.2-2]	історичними періодами [9 ГІО 1.1.2]	явищ, процесів відносно інших [9 ГІО 1.1.2-2]
	встановлює віддаленість та тривалість подій [6 ГІО 1.1.3]	встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) [6 ГІО 1.1.3-1]	синхронізує події, явища і процеси [9 ГІО 1.1.3]	укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах [9 ГІО 1.1.3-1] розрізняє хронологічний та історичний час [9 ГІО 1.1.3-2] виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох [9 ГІО 1.1.3-3]
Розкриває взаємозв'язки та	пояснює зв'язок між подіями,	виявляє і розрізняє з допомогою вчителя	аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ,	розрізняє економічні, політичні, культурно-

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
тяглість суспільного розвитку [ГЮ 1.2]	розрізняє причини, приводи, результати і наслідки подій [6 ГЮ 1.2.1]	причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [6 ГЮ 1.2.1-1] описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі [6 ГЮ 1.2.1-2]	процесів, вчинків історичних осіб [9 ГЮ 1.2.1]	інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань [9 ГЮ 1.2.1-1] встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9 ГЮ 1.2.1-2]
	пояснює присутність минулого в сучасному суспільному просторі [6 ГЮ 1.2.2]	наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо [6 ГЮ 1.2.2-1]	обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів [9 ГЮ 1.2.2]	пояснює залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей [9 ГЮ 1.2.2-1] аргументує за допомогою історичних фактів вплив на поведінку людини подій політичного, економічного та духовного життя [9 ГЮ 1.2.2-2] зіставляє наміри та результати діяльності історичних і сучасних

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
				діячів та суспільних груп [9 ГІО 1.2.2-3]
				висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9 ГІО 1.2.2-4]
			розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху) [9 ГІО 1.2.3]	визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.2.3-1]
				визначає критерії змін у житті суспільства (з допомогою вчителя) [9 ГІО 1.2.3-2]
				наводить приклади змін та неперервності в історії суспільства, пояснює цю взаємодію [9 ГІО 1.2.3-3]
				порівнює темпи і напрями історичних змін у хронологічному і

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Виявляє і прогнозує суспільні (історичні) зміни [ГЮ 1.3]	співвідносить з вивченим періодом (епохою) відомі історичні події та особи, визначає сфери суспільного життя, які зазнавали змін [6 ГЮ 1.3.1]	розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому [6 ГЮ 1.3.1-1]	визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками [9 ГЮ 1.3.1]	територіально-просторовому вимірах [9 ГЮ 1.2.3-4] співвідносить подію, явище, процес та історичний період [9 ГЮ 1.3.1-1] за історичними джерелами визначає період, епоху [9 ГЮ 1.3.1-2] користується історичною періодизацією для характеристики історичних подій, явищ, процесів [9 ГЮ 1.3.1-3]
	пояснює, як життя людини і суспільства залежить від природних змін,	формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей	визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в	пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	науково-технічних винаходів, соціальних обставин [6 ГІО 1.3.2]	[6 ГІО 1.3.2-1] пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства [6 ГІО 1.3.2-2]	часі та просторі [9 ГІО 1.3.2]	поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1] спираючись на логіку причиново-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни [9 ГІО 1.3.2-2] передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов'язані з ними ризики і переваги [9 ГІО 1.3.2-3]

2. Геопросторове мислення, орієнтація в соціально-історичному просторі, виявлення взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього середовища

Орієнтується в соціально-історичному просторі	використовує карту як джерело інформації [6 ГІО 2.1.1]	виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення [6 ГІО 2.1.1-1]	визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між	описує історичні події, явища і процеси за картою [9 ГІО 2.1.1-1] позначає на карті історичні
---	---	---	---	---

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
[ГІО 2.1]		<p>зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів</p> <p>[6 ГІО 2.1.1-2]</p> <p>співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо)</p> <p>[6 ГІО 2.1.1-3]</p> <p>розрізняє відносно сталі та змінні об'єкти карти</p> <p>[6 ГІО 2.1.1-4]</p>	<p>історичним та географічним просторами</p> <p>[9 ГІО 2.1.1]</p>	<p>події та об'єкти, перебіг подій, явищ, процесів</p> <p>[9 ГІО 2.1.1-2]</p> <p>порівнює інформацію з різних карт, визначає її повноту та достовірність</p> <p>[9 ГІО 2.1.1-3]</p> <p>перетворює інформацію з історичних та географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу в текстову форму і навпаки</p> <p>[9 ГІО 2.1.1-4]</p>
	<p>визначає географічне розташування відповідних/указаних природних і соціальних об'єктів</p>	<p>визначає орієнтацію об'єктів відносно сторін світу, суб'єкта спостереження</p> <p>[6 ГІО 2.1.2-1]</p> <p>визначає на карті</p>	<p>визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів</p> <p>[9 ГІО 2.1.2]</p>	<p>пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором</p> <p>[9 ГІО 2.1.2-1]</p> <p>визначає належність культурно-історичних</p>

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	[6 ГІО 2.1.2]	положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій [6 ГІО 2.1.2-2] позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані [6 ГІО 2.1.2-3]		пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій [9 ГІО 2.1.2-2] відстежує і пояснює змінність і варіативність назв об'єктів історичного та географічного просторів [9 ГІО 2.1.2-3] наводить приклади тривалості і змінності географічних та історичних назв (топонімів, етнонімів тощо) [9 ГІО 2.1.2-4]
Виявляє взаємодію природного і соціального середовищ [ГІО 2.2]	пояснює, як географічне положення впливає на спосіб життя і світогляд людей [6 ГІО 2.2.1]	виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне	визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем	характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в різні історичні періоди, наводить приклади впливу людини на природу в

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		розташування, доступ до природних ресурсів) [6 ГЮ 2.2.1-1]	[9 ГЮ 2.2.1]	минулому і сьогоденні [9 ГЮ 2.2.1-1]
		виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах [6 ГЮ 2.2.1-2]		
	виявляє вплив діяльності людини на навколишнє середовище [6 ГЮ 2.2.2]	наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи [6 ГЮ 2.2.2-1]	встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні [9 ГЮ 2.2.2]	формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі [9 ГЮ 2.2.2-1]
		діє для збереження навколишнього середовища [6 ГЮ 2.2.2-2]		характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
				[9 ГІО 2.2.2-2] знаходить достовірну інформацію про сутність екологічних проблем та пропонує способи їх розв'язання
			характеризує колонізаційні та міграційні процеси [9 ГІО 2.2.3]	[9 ГІО 2.2.2-3] визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів [9 ГІО 2.2.3-1]
Орієнтується у громадському просторі та долучається до його формування	пояснює, що таке громадський простір та його значення для суспільства	пояснює відмінності між громадським та особистим простором [6 ГІО 2.3.1-1] наводить приклади і	пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору [9 ГІО 2.3.1]	пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів і бере участь у таких заходах

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
[ГІО 2.3]	[6 ГІО 2.3.1]	<p>пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності</p> <p>[6 ГІО 2.3.1-2]</p> <p>дотримується визначених правил і пропонує у разі потреби зміни до них під час організації подорожей для пізнання пам'яток історії та культури, туристичних об'єктів, а також для прогулянок і відпочинку</p> <p>[6 ГІО 2.3.1-3]</p> <p>пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення</p> <p>[6 ГІО 2.3.1-4]</p>	<p>долучається до формування інклюзивного простору</p> <p>[9 ГІО 2.3.2]</p>	<p>[9 ГІО 2.3.1-1]</p> <p>характеризує стан об'єкта громадського простору за певними критеріями</p> <p>[9 ГІО 2.3.1-2]</p> <p>пояснює критерії інклюзивності громадського простору</p> <p>[9 ГІО 2.3.2-1]</p> <p>бере участь у громадських ініціативах щодо формування інклюзивного простору</p> <p>[9 ГІО 2.3.2-2]</p>

3. Критичне мислення, робота з різними джерелами інформації та

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	формулювання історично обґрунтованих питань			
Добирає джерела історичної та суспільно значущої інформації [ГІО 3.1]	розрізняє джерела інформації за видами [6 ГІО 3.1.1]	розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/ нематеріальні, первинні/ вторинні, текстово-візуальні тощо) [6 ГІО 3.1.1-1] пояснює способи нагромадження та пошуку інформації [6 ГІО 3.1.1-2]	класифікує джерела історичної та суспільної інформації за видами і походженням [9 ГІО 3.1.1]	розрізняє первинні та вторинні історичні джерела [9 ГІО 3.1.1-1] встановлює вид, час і місце появи, призначення і авторство історичного джерела [9 ГІО 3.1.1-2]
	добирає інформаційні джерела за пропонованою тематикою та походженням [6 ГІО 3.1.2]	добирає інформацію за заданими критеріями [6 ГІО 3.1.2-1] використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів [6 ГІО 3.1.2-2]	добирає відомості, необхідні для виконання пізнавального і творчого завдання [9 ГІО 3.1.2]	за самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2-1] складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності [9 ГІО 3.1.2-2]

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Аналізує та синтезує історичну та суспільно важливу інформацію [ГІО 3.2]	використовує історичну та суспільно важливу інформацію із запропонованих ресурсів [6 ГІО 3.2.1]	розрізняє тексти соціального та історичного змісту [6 ГІО 3.2.1-1] виокремлює основне і другорядне в тексті [6 ГІО 3.2.1-2] пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах [6 ГІО 3.2.1-3] формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел [6 ГІО 3.2.1-4]	визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту [9 ГІО 3.2.1]	визначає сутність, важливість джерела інформації, його пізнавальні можливості [9 ГІО 3.2.1-1] ставить обґрунтовані/ доречні запитання до змісту здобутої інформації [9 ГІО 3.2.1-2] виявляє смислові зв'язки між різними фрагментами інформації та джерелами різних видів [9 ГІО 3.2.1-3] порівнює зміст історичних джерел за самостійно визначеними критеріями [9 ГІО 3.2.1-4]

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	<p>пояснює походження історичного, медійного джерела за зовнішніми ознаками</p> <p>[6 ГІО 3.2.2]</p>	<p>визначає риси/ ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела</p> <p>[6 ГІО 3.2.2-1]</p> <p>визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації</p> <p>[6 ГІО 3.2.2-2]</p>	<p>кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями</p> <p>[9 ГІО 3.2.2]</p>	<p>на основі аналізу джерела ідентифікує події та явища політичної, соціальної, економічної, культурно-інтелектуальної історії, історії повсякденності тощо</p> <p>[9 ГІО 3.2.2-1]</p> <p>характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу і місця виникнення та способів поширення інформації в суспільстві</p> <p>[9 ГІО 3.2.2-2]</p> <p>створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності</p> <p>[9 ГІО 3.2.2-3]</p>

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Визначає достовірність історичної та суспільної інформації [ГІО 3.3]	розрізняє факт і судження в запропонованому тексті/ медіатексті [6 ГІО 3.3.1]	формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел [6 ГІО 3.3.1-1] застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя) [6 ГІО 3.3.1-2] розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах [6 ГІО 3.3.1-3]	визначає достовірність і повноту джерела відповідно до усталених (самостійно заданих) критеріїв [9 ГІО 3.3.1]	застосовує критерії для визначення достовірності і повноти інформації [9 ГІО 3.3.1-1] класифікує джерела інформації на підставі їх достовірності, надійності, повноти [9 ГІО 3.3.1-2]
	оцінює інформацію щодо її достовірності, надійності і повноти	визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з	пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації [9 ГІО 3.3.2]	визначає вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію автора

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	[6 ГЮ 3.3.2]	історичним періодом (в межах теми) [6 ГЮ 3.3.2-1] зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти [6 ГЮ 3.3.2-2]		джерела [9 ГЮ 3.3.2-1] наводить приклади різних тлумачень минулого суб'єктами історичного процесу [9 ГЮ 3.3.2-2]
			розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди [9 ГЮ 3.3.3]	виявляє факти маніпулювання масовою інформацією в текстових і візуальних джерелах [9 ГЮ 3.3.3-1] наводить приклади дії пропаганди в суспільстві [9 ГЮ 3.3.3-2]

4. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного та зіставлення їх інтерпретацій

Систематизує і узагальнює

упорядковує відомості про

добирає приклади, які розкривають поняття/

встановлює системно-структурні зв'язки в

визначає поєднання політичних, економічних,

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
соціальну та історичну інформацію [ГЮ 4.1]	особу, подію, явище, процес, пам'ятку історії (за заданими критеріями) [6 ГЮ 4.1.1]	терміни, що використовуються в межах теми [6 ГЮ 4.1.1-1] використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження [6 ГЮ 4.1.1-2]	історичному процесі [9 ГЮ 4.1.1]	соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху [9 ГЮ 4.1.1-1] формулює запитання стосовно взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення щодо їх впливу на суспільство [9 ГЮ 4.1.1-2]
	розрізняє пам'ятки історії та культури, історичні події, осіб та їх вчинки, соціальні об'єкти та явища за певними	порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури і пояснює їх значення [6 ГЮ 4.1.2-1]	визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-	визначає риси і пояснює цілісність історичних епох у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	ознаками [6 ГІО 4.1.2]	формулює висновок, судження на основі наведених фактів [6 ГІО 4.1.2-2]	інтелектуальна діяльність [9 ГІО 4.1.2]	[9 ГІО 4.1.2-1] пояснює на прикладах відмінності між суспільними системами, характеризує стабільний та нестабільний стани історичних спільнот, пояснює причини цих станів [9 ГІО 4.1.2-2]
			узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей [9 ГІО 4.1.3]	розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах [9 ГІО 4.1.3-1]
				пропонує (з допомогою вчителя) способи розв'язання наявних суспільних проблем, які мають історичне підґрунтя,

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Добирає та оцінює аргументи [ГІО 4.2]	використовує джерела для опису історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей [6 ГІО 4.2.1]	визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів за допомогою вчителя [6 ГІО 4.2.1-1] описує і характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури [6 ГІО 4.2.1-2]	знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів [9 ГІО 4.2.1]	аналізує суспільний і власний досвід [9 ГІО 4.1.3-2] досліджує історичні джерела, використовує доведення та спростування для аналізу історичних процесів [9 ГІО 4.2.1-1] використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів [9 ГІО 4.2.1-2]
	аргументовано пояснює перебіг і сутність історичних і сучасних подій, явищ, процесів,	формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих	добирає логічні і достатні аргументи для підтвердження певного судження	розпізнає тенденційну інформацію [9 ГІО 4.2.2-1]

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	діяльності людей [6 ГІО 4.2.2]	знань та власного досвіду [6 ГІО 4.2.2-1] послідовно викладає інформацію, буде виступ з дотриманням структури [6 ГІО 4.2.2-2]	[9 ГІО 4.2.2] дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного [9 ГІО 4.2.3]	виявляє суперечності, логічні та фактологічні помилки в аргументах [9 ГІО 4.2.2-2] чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації [6 ГІО 4.2.3-1] аргументує власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 4.2.3-2]
Інтерпретує	оцінює значення	визначає значущість	пояснює способи	описує, аналізує, оцінює

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
факти, явища, процеси з минулого і сучасного; формулює судження, гіпотезу [ГІО 4.3]	події, явища, цінність пам'ятки культури для конкретного історичного періоду [6 ГІО 4.3.1]	історичної та сучасної події для людини і суспільства [6 ГІО 4.3.1-1] висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій [6 ГІО 4.3.1-2] виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах [6 ГІО 4.3.1-3]	пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб [9 ГІО 4.3.1] пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей [9 ГІО 4.3.2]	різні інтерпретації історичних подій, явищ, процесів, діяльності історичних осіб [9 ГІО 4.3.1-1] виявляє витоки різних тлумачень минулого, наводить приклади контроверсійних питань [9 ГІО 4.3.1-2] пояснює вплив конкретного вчинку і події з погляду суспільних потреб та інтересів, важливості для власного досвіду [9 ГІО 4.3.2-1] пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
				і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2]
				висуває гіпотези на основі знань і розуміння стосовно впливу історичних подій на майбутнє [9 ГІО 4.3.2-3]
				втілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах [9 ГІО 4.3.2-4]

5. Усвідомлення власної гідності, діяльність з урахуванням власних прав і свободи, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія виявам дискримінації та нерівного ставлення

Формує себе як особистість і частина соціуму,	пізнає себе як неповторну особистість,	обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини	аналізує свою належність до різних спільнот	визначає та пояснює, що для нього означає належність до
---	--	---	---	---

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
усвідомлює власну гідність [ГІО 5.1]	наділену гідністю [6 ГІО 5.1.1]	[6 ГІО 5.1.1-1] поводиться з повагою до гідності інших осіб [6 ГІО 5.1.1-2] розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними [6 ГІО 5.1.1-3] детально описує та характеризує в цілому себе та інших осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо) [6 ГІО 5.1.1-4]	[9 ГІО 5.1.1]	соціокультурної спільноти [9 ГІО 5.1.1-1] пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його поглядів та переконань [9 ГІО 5.1.1-2]
	ідентифікує себе як члена різних спільнот, громадянина України	обґрунтовує користь обміну досвідом та взаємонавчання; пояснює значення освіти в житті людини	пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує	визначає свої сильні та слабкі сторони та формулює способи самовдосконалення

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	[6 ГІО 5.1.2]	<p>[6 ГІО 5.1.2-1]</p> <p>описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо)</p> <p>[6 ГІО 5.1.2-2]</p> <p>пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю</p> <p>[6 ГІО 5.1.2-3]</p>	[9 ГІО 5.1.2]	<p>[9 ГІО 5.1.2-1]</p> <p>оцінює та контролює вплив емоцій на свою поведінку</p> <p>[9 ГІО 5.1.2-2]</p> <p>планує своє життя у коротко- та/ або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей</p> <p>[9 ГІО 5.1.2-3]</p> <p>формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання</p> <p>[9 ГІО 5.1.2-4]</p>
	пояснює правила, яких має дотримуватися у цих спільнотах	адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід	демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти	пояснює поняття “гідність” та ідентифікує в минулому та сучасності випадки захисту та порушення гідності людини

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	[6 ГІО 5.1.3]	[6 ГІО 5.1.3-1] гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до нових місць та ситуацій [6 ГІО 5.1.3-2] визначає негативні емоції та застосовує способи їх опановування та реакції на них [6 ГІО 5.1.3-3]	[9 ГІО 5.1.3]	[9 ГІО 5.1.3-1] обґрунтовує необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи [9 ГІО 5.1.3-2] аналізує середовище закладу освіти щодо поваги до гідності та дотримання прав людини (за визначеними критеріями) [9 ГІО 5.1.3-3]
	пояснює своє право на особистий простір (приватність) і право інших осіб на це [6 ГІО 5.1.4]	дотримується вимог щодо непорушення особистого простору інших осіб [6 ГІО 5.1.4-1] виявляє порушення права на особистий простір та протидіє цьому [6 ГІО 5.1.4-2]	пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України [9 ГІО 5.1.4]	характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини і створення умов для розвитку особистості [9 ГІО 5.1.4-1] обмірковує, що він може робити для утвердження культури демократії [9 ГІО 5.1.4-2]

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Діє з урахуванням принципів прав людини, прав та обов'язків громадянина [ГІО 5.2]	пояснює базові права людини, зокрема дитини, і механізми їх реалізації та захисту [6 ГІО 5.2.1]	пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина [6 ГІО 5.2.1-1] пояснює, як держава забезпечує реалізацію прав людини (зокрема дитини) [6 ГІО 5.2.1-2] обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми [6 ГІО 5.2.1-3]	доводить необхідність захисту прав і гідності людини [9 ГІО 5.2.1]	визначає важливість для себе громадянства України, пояснює свої права та обов'язки як громадянина [9 ГІО 5.1.4-3] ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушенням прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9 ГІО 5.2.1-1]
	протидіє порушенням прав людини [6 ГІО 5.2.2]	називає порядок дій у випадку порушення прав дитини [6 ГІО 5.2.2-1]	дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини і принципу	аргументує важливість міжнародних і національних документів, що містять стандарти прав людини

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		обґрунтовує необхідність захищати права людини і громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина [6 ГІО 5.2.2-2]	поваги до людської гідності [9 ГІО 5.2.2]	[9 ГІО 5.2.2-1] пояснює різницю між поколіннями прав людини і значимість прав людини для особи, групи людей і суспільства загалом [9 ГІО 5.2.2-2]
		визнає відповідальність за свою поведінку, якщо вона призводить до порушення гідності інших людей чи до неможливості реалізації їх прав [6 ГІО 5.2.2-3]		розрізняє права людини і обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами/ потребами та правом і законом [9 ГІО 5.2.2-3]
		обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини [6 ГІО 5.2.2-4]		дотримується законодавства та суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини [9 ГІО 5.2.2-4]
		наводить приклади протидії порушенням прав людини [6 ГІО 5.2.2-5]		

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Поважає розмаїття серед людей, протидіє та запобігає виявам дискримінації та утисків [ГІО 5.3]	конструктивно взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1]	наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні [6 ГІО 5.3.1-1] пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу [6 ГІО 5.3.1-2] зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя [6 ГІО 5.3.1-3] висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей	цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги і виклики в сучасному суспільстві [9 ГІО 5.3.1]	аналізує склад сучасного суспільства, своє місце в ньому [9 ГІО 5.3.1-1] презентує здобутки рідної та інших соціокультурних спільнот [9 ГІО 5.3.1-2] розкриває сутність принципу недискримінації і виявляє його порушення у повсякденному житті і медіаповідомленнях [9 ГІО 5.3.1-3] розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження за різними ознаками [9 ГІО 5.3.1-4]

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		[6 ГІО 5.3.1-4] взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями		
протидіє утискам, насиллю (булінгу), виявам нерівності або несправедливості [6 ГІО 5.3.2]		[6 ГІО 5.3.1-5] ідентифікує випадки дискримінації (зокрема утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і групи осіб, до якої ця особа належить	створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості [9 ГІО 5.3.2]	пропонує способи залучення (інклюзії) різних людей у спільноти різного порядку, враховує при цьому думку людей, які потребують такого залучення [9 ГІО 5.3.2-1]
		[6 ГІО 5.3.2-1] наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання		аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків в минулому і сьогодні [9 ГІО 5.3.2-2]
		[6 ГІО 5.3.2-2] виявляє мову ворожнечі		пропонує, як протистояти випадкам дискримінації та утисків [9 ГІО 5.3.2-3]
		[6 ГІО 5.3.2-3] конструктивно реагує на		

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		випадки утисків, насилля та вияви нерівності або несправедливості, не замовчує їх [6 ГЮ 5.3.2-4]		пояснює природу виникнення стереотипів, критично оцінює стереотипи та упередження [9 ГЮ 5.3.2-4]
	6. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія з друзями, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством загалом, залучення до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем			
Застосовує принципи та механізми демократії [ГЮ 6.1]	дотримується колективно встановлених правил [6 ГЮ 6.1.1]	аналізує правила та процедури закладу освіти з погляду дотримання прав людини (зокрема недискримінації) та поваги до гідності людини [6 ГЮ 6.1.1-1]	тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність [9 ГЮ 6.1.1]	характеризує роль Конституції України, засади діяльності та компетенцію вищих органів влади в Україні, а також самоврядних територіальних спільнот, механізми їх формування та діяльності [9 ГЮ 6.1.1-1]
		аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися [6 ГЮ 6.1.1-2]		пояснює та ілюструє принцип верховенства права і розподіл гілок влади, ознаки правової держави і громадянського суспільства [9 ГЮ 6.1.1-2]
		переконує інших у		

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності людини [6 ГЮ 6.1.1-3]		
	бере участь у процедурах самоврядування закладу освіти/ класу та прийнятті рішень [6 ГЮ 6.1.2]	бере участь у виборах до органів самоврядування закладу освіти, аналізує та оцінює їх роботу [6 ГЮ 6.1.2-1]	застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти [9 ГЮ 6.1.2]	наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичні і суспільні процеси [9 ГЮ 6.1.2-1] застосовує окремі механізми безпосередньої (прямої) демократії, зокрема електронної [9 ГЮ 6.1.2-2] використовує принципи врядування, долучається до розроблення правил, які діють у закладі освіти і громаді, виявляє випадки їх порушення [9 ГЮ 6.1.2-3]
	дотримується	демонструє сміливість та	пояснює необхідність	характеризує взаємозв'язок

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
стандартів добросесної поведінки [6 ГІО 6.1.3]	рішучість в обстоюванні справедливості в середовищі закладу освіти з дотриманням прав інших учасників освітнього процесу [6 ГІО 6.1.3-1] дотримується принципів академічної добросесності в навчанні та повсякденному житті [6 ГІО 6.1.3-2]	формування засад чесної взаємодії між людьми в сім'ї та середовищі закладу освіти [9 ГІО 6.1.3]	та взаємну відповідальність громадян і держави в розвитку правової культури та збереженні територіальної цілісності держави [9 ГІО 6.1.3-1] обґрунтовує необхідність попри життєві обставини добросесно та у правовий спосіб утверджувати свої права [9 ГІО 6.1.3-2] дотримується принципів академічної добросесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]	
Бере участь у розв'язанні проблем спільнот [ГІО 6.2]	з допомогою вчителя долучається до розв'язання	визначає, що влаштовує/ не влаштовує в знайомому оточенні [6 ГІО 6.2.1-1]	долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх	докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада, держава, світ)

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників [6 ГІО 6.2.1]	<p>пропонує, як можна змінити те, що його не влаштовує [6 ГІО 6.2.1-2]</p> <p>бере до уваги і зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить [6 ГІО 6.2.1-3]</p> <p>визначає способи власної співучасті в житті класу/ закладу освіти/ родини/ місцевої спільноти [6 ГІО 6.2.1-4]</p> <p>критично осмислює ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища [6 ГІО 6.2.1-5]</p> <p>обговорює те, як</p>	представників [9 ГІО 6.2.1]	<p>[9 ГІО 6.2.1-1]</p> <p>пропонує декілька варіантів розв'язання проблем відповідної спільноти та обирає найоптимальніший [9 ГІО 6.2.1-2]</p> <p>виявляє інтереси різних спільнот/ груп і шукає шляхи їх (інтересів) узгодження для розв'язання проблем відповідних спільнот/ груп [9 ГІО 6.2.1-3]</p> <p>визначає способи власної участі в житті класу/ закладу освіти/ родини/ місцевої спільноти [9 ГІО 6.2.1-4]</p> <p>розкриває суть та значення Цілей сталого розвитку ООН</p>	

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку [6 ГІО 6.2.1-6]		[9 ГІО 6.2.1-5] критично оцінює роль людей та урядів держав у досягненні Цілей сталого розвитку ООН
		пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення, місцеву громаду, Україну та світ [6 ГІО 6.2.1-7]		[9 ГІО 6.2.1-6] спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах або організовує їх
		спільно з однолітками усвідомлено бере участь у громадських заходах [6 ГІО 6.2.1-8]		[9 ГІО 6.2.1-7] бере участь у проектах, спрямованих на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України
		емоційно долучається до заходів, які спрямовані на утвердження цінності незалежності і територіальної цілісності України [6 ГІО 6.2.1-9]		[9 ГІО 6.2.1-8]
	розвиває емпатію	пояснює, що вдалося та	розвиває емоційний	оцінює якість виконання

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
	[6 ГІО 6.2.2]	<p>не вдалося досягти під час виконання роботи</p> <p>[6 ГІО 6.2.2-1]</p> <p>описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди</p> <p>[6 ГІО 6.2.2-2]</p> <p>намагається зрозуміти краще своїх друзів, уявляючи, як та чи інша ситуація виглядає з їх погляду</p> <p>[6 ГІО 6.2.2-3]</p> <p>зважає на емоції та почуття інших осіб у своїй поведінці</p> <p>[6 ГІО 6.2.2-4]</p> <p>визнає успіхи та досягнення інших осіб</p> <p>[6 ГІО 6.2.2-5]</p>	інтелект [9 ГІО 6.2.2]	<p>роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку</p> <p>[9 ГІО 6.2.2-1]</p> <p>діє доброчесно з урахуванням своїх емоцій та почуттів інших осіб</p> <p>[9 ГІО 6.2.2-2]</p>

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Осмилює зв'язки між минулим і сучасним громадянсько-політичним життям [ГІО 6.3]	описує минуле та сучасне, використовуючи громадянсько-політичні поняття: демократія, свобода, права, право/ закон тощо [6 ГІО 6.3.1]	пояснює значення громадянсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода, права, право/ закон) з допомогою вчителя [6 ГІО 6.3.1-1] застосовує відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій [6 ГІО 6.3.1-2] розрізняє повноваження органів влади і приватних осіб [6 ГІО 6.3.1-3] бере до уваги зміни, оцінює їх ризики та переваги для власного життя та життя спільноти	аналізує суспільно важливі процеси [9 ГІО 6.3.1]	аналізує політичне, суспільне і культурне життя в Україні та світі, виклики для демократії і прав людини [9 ГІО 6.3.1-1] аналізує приклади вирішення конфліктних ситуацій в українському суспільстві та світі [9 ГІО 6.3.1-2] пропонує способи подолання конфліктів, розв'язання соціальних, політичних та інших суперечностей [9 ГІО 6.3.1-3] пояснює переваги ринкової економіки та важливість чесної конкуренції для

Загальні результати	5–6 класи		7–9 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
		<p>[6 ГІО 6.3.1-4]</p> <p>наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогодні</p> <p>[6 ГІО 6.3.1-5]</p>		<p>розвитку суспільства</p> <p>[9 ГІО 6.3.1-4]</p>